

Act stipulate that the state can not requisition foreign investment except in cases of natural disasters, accidents, epidemics, epizootic. And the point is, that in this law other cases not provided.

It can be argued that the military status, the period of operations of the united forces, the introduction of the regime of the anti-terrorist operation and other types of covert or obvious aggression (its reflection) are not grounds for the creation of a requiem of foreign investment, but risks of another nature still remain.

Recently, the Government of Ukraine introduced a new mechanism of state incentives for innovation in Ukraine. This is the implementation of an experimental project to organize the activities of the state incentive fund for the creation and use of inventions (utility models) and industrial designs.

As a result, it should be noted that under the law of Ukraine created sufficient legal grounds and conditions for innovation. Of course we understand that there are periods of regional instability constantly and not only in our region but the formation of innovation and investment mechanism in view of the major components allows a high level of socio-economic development of Ukraine, which will allow stabilizing and raising the economic component of the state. This, in turn, will ensure the internal sustainability of development, even in conditions of external instability.

Keywords: sustainable development, regional instability, innovation, innovation, innovation and investment, scientific and technological development.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ВИПЛАТУ ДИВІДЕНДІВ В УКРАЇНІ

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2019.19.35>

Черненко О. А.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу правового забезпечення ринкової економіки НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Статтю присвячено дослідженню питань, пов'язаних з реалізацією права на отримання дивідендів.

Ключові слова: дивіденд, акціонери, акціонерне товариство, акції, чистий прибуток.

Дивідендна політика будь-якого товариства має сприяти реалізації одного з корпоративних прав – права на отримання дивідендів. Прибуток є показником, який найбільш повно відображає ефективність виробництва, обсяг і якість виробленої продукції. Одним із напрямів розподілу прибутку є виплата дивідендів. Дивіденди являють собою грошовий дохід акціонерів або учасників товариства і деякою мірою сигналізують їм про те, що підприємство працює успішно [1].

Порядок виплати дивідендів передбачений низкою нормативних документів, зокрема Цивільним, Податковим та Господарським кодексами України, законами України «Про акціонерні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та «Про управління об'єктами державної власності» тощо.

Поняття дивіденд (від лат. *dividendus*, букв. «те, що треба поділити; те, що підлягає розподілу») у найзагальнішому розумінні в літературі визначається як частина чистого прибутку акціонерних товариств, яку щороку розподіляють між акціонерами у вигляді доходу на придбані акції [2, с. 231].

Відповідно до п.14.1.49. ст. 14 Податкового кодексу України дивіденди – платіж, що здійснюється юридичною особою, у тому числі емітентом корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів чи інших цінних паперів на користь власника таких корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів та інших цінних паперів, що засвідчують право власності інвестора на частку (пай) у майні (активах) емітента, у зв'язку з розподілом частини його прибутку, розрахованого за правилами бухгалтерського обліку.

Крім того, у ст. 116 ЦК України та ст. 167 ГК України згадується про дивіденди як про частину прибутку, що отримує учасник від господарської діяльності товариства.

Науково-теоретичну основу дослідження складають праці таких вчених, як: О. М. Вінник, Л. В. Винар, І. Б. Саракун, І. В. Спасибо-Фатєєвої та ін.

Метою статті є дослідження деяких питань, пов'язаних з реалізацією права акціонерів, учасників товариств на отримання дивідендів.

Закон України «Про акціонерні товариства» передбачає права акціонерів як власників простих та привілейованих акцій, серед яких:

- участь в управлінні акціонерним товариством;
- отримання дивідендів;
- отримання у разі ліквідації товариства частини його майна або вартості частини майна товариства;
- отримання інформації про господарську діяльність акціонерного товариства.

Порядок виплати дивідендів передбачений ст. 30 Закону України «Про акціонерні товариства» – виплата дивідендів власникам акцій одного типу та класу має відбуватися пропорційно до кількості належних їм цінних паперів, а умови виплати дивідендів (зокрема щодо строків, способу та суми дивідендів) мають бути однакові для всіх власників акцій одного типу та класу.

Виплата дивідендів, за загальним правилом, відбувається з чистого прибутку звітного року та/або нерозподіленого прибутку минулих років.

У разі відсутності або недостатності чистого прибутку звітного року та/або нерозподіленого прибутку минулих років виплата дивідендів за привілейованими акціями здійснюється за рахунок резервного капіталу товариства або спеціального фонду для виплати дивідендів за привілейованими акціями (ч. 2 ст. 30 Закону України «Про акціонерні товариства»).

Отже, дивіденд – це не завжди частина чистого прибутку, тому прогресивною є думка, що поняття дивіденду має пов'язуватися не з чистим прибутком, а з грошовими коштами товариства. Дивіденд – частина грошових коштів акціонерного товариства, яку виплачують акціонеру з розрахунку на одну належну йому акцію певного типу та/або класу [3].

Необхідно зазначити, що правовими актами деяких європейських країн встановлено положення про обов'язкову виплату дивідендів. Зокрема, у Швеції та Фінляндії акціонери, які володіють не менш як 10% акцій, можуть вимагати від товариства примусової виплати дивідендів. Обов'язок товариства виплачувати дивіденди закріплений законами Греції та Португалії. До того ж, на виплату дивідендів має бути спрямовано не менше визначеної законом частини чистого прибутку товариства: від 35% до 50%. У законодавстві Німеччини встановлено заборону робити відрахування для інших накопичень акціонерного товариства більше половини прибутку за рік. У Великій Британії в разі виплати неадекватних дивідендів, акціонери мають право в судовому порядку вимагати від директорів компанії відшкодування завданих їм збитків недобросовісною поведінкою, пов'язаною із дивідендною політикою, або примусової ліквідації такої компанії [4, с. 224–225].

Розподіл чистого прибутку товариства через виплату дивідендів ще не увійшов у широку практику в Україні. Непрозора й нерегулярна виплата дивідендів негативно впливає на розвиток фондового ринку.

В. М. Коссак зауважує, що необхідно передбачити норму, яка б установлювала обов'язок органів управління акціонерного товариства частину прибутку скеровувати на виплату дивідендів [5, с. 78]. В. О. Гуреев пропонує закріпити право акціонера на отримання дивідендів безвідносно до факту прийняття рішення про їх виплату (оголошення), а умовою його здійснення – наявність прибутку в акціонерному товаристві та встановити можливість оскарження бездіяльності товариства (невиплати дивідендів) у судовому порядку [6, с. 97].

Однакове та справедливе ставлення до всіх акціонерів є одним з найголовніших принципів корпоративного управління, оскільки незалежно від того, хто є власником акцій (фізична, юридична особа або держава в особі уповноважених органів), законом встановлені та гарантовані рівні умови реалізації та захисту прав власності для всіх акціонерів.

Так, Господарський суд Києва визнав наявність дискримінації щодо фізичних осіб – акціонерів ПАТ «Укрнафта», що є власниками пакету акцій менше 1% статутного капіталу, у разі виплати належних їм дивідендів. Господарським судом було винесено на адресу наглядової ради ПАТ «Укрнафта» окрему ухвалу щодо виявлених ознак дискримінації акціонерів ПАТ «Укрнафта», які володіють пакетом акцій менше 1% статутного капіталу, в процесі виплати дивідендів товариства з метою усунення недоліків (дискримінації акціонерів залежно від обсягу пакету акцій під час виплати дивідендів) у діяльності ПАТ.

Суд зазначив, що має місце ситуація, коли з групою осіб (акціонерами ПАТ «Укрнафта», які володіють менше 1% статутного капіталу) поведуться менш прихильно, ніж з іншою групою осіб (акціонерами ПАТ «Укрнафта», які володіють більше 1% статутного капіталу) в аналогічній ситуації виплати дивідендів товариства. Наведене свідчить про існування ознак дискримінації у викладеній судом сфері суспільних відносин. Суд вбачає нерівність між правами та можливостями акціонерів – для акціонерів, які сукупно володіють пакетом акцій близько 90% статутного капіталу, наявні кошти для виплати дивідендів (суд враховує, що з пояснень представників частині виплати припиняється шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог, проте в такому випадку наявний боржник товариства, який має відповідні зобов'язання перед ПАТ «Укрнафта», які могли б бути виконані примусово в судовому порядку), а для акціонерів, які сукупно володіють пакетом акцій менше 10% статутного капіталу, кошти для виплати відсутні. Враховуючи, що розмір дивідендів прямо пропорційний пакету акцій, то нелогічним є те, що емітент знаходить кошти для виплати 90% загальної суми дивідендної виплати та зазначає про відсутність 10% такої суми [7].

Непоодинокі випадки, коли акціонери звертаються про стягнення суми дивідендів та нарахованих на них втрат від інфляції та 3% річних у зв'язку з невиконанням відповідачем взятих на себе зобов'язань із їх своєчасної та повної виплати.

Необхідно звернути увагу, що на законодавчому рівні не закріплюється обов'язок акціонера як звернення до товариства з вимогою про виплату йому дивідендів після прийняття зборами рішення про виплату цих дивідендів. Отже, з моменту прийняття рішення загальними зборами виплата дивідендів акціонеру стає обов'язком цього товариства, належне виконання якого покладається саме на це товариство і не залежить від будь-яких дій акціонера.

Грошове зобов'язання може виникати між сторонами не тільки із договірних відносин, а й з інших підстав, передбачених цивільним законодавством. Будь-яке зобов'язання, яке зводиться до сплати грошей, є грошовим зобов'язанням незалежно від правових підстав його виникнення і в разі його порушення підлягає застосуванню ч. 2 ст. 625 ЦК України.

В окреслених вище ситуаціях позовні вимоги були судом задоволені і вирішено стягнути з товариства заборгованість з виплати дивідендів, інфляційні втрати, 3% річних та судовий збір (наприклад, справи № 910/2142/18, № 910/3173/18).

Необхідно зазначити, що виплата дивідендів в акціонерному товаристві відповідно до ч. 1 ст. 30 Закону України «Про акціонерні товариства» здійснюється виключно грошовими коштами. В той же час, відповідно до ч. 2 ст. 26 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» товариство виплачує дивіденди грошовими коштами, якщо інше не встановлено одноставним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства.

Важливим є закріплення у ст. 27 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» випадків, у разі настання яких товариство не має права приймати рішення про виплату дивідендів або виплачувати дивіденди, коли:

1) товариство не здійснило розрахунків з учасниками товариства у зв'язку із припиненням їх участі у товаристві або з правонаступниками учасників товариства відповідно до цього Закону;

2) майна товариства недостатньо для задоволення вимог кредиторів за зобов'язаннями, строк виконання яких настає, або буде недостатньо внаслідок прийняття рішення про виплату дивідендів чи здійснення виплати.

Більш того, зазначено, що статутом товариства можуть додатково передбачатися інші умови, за яких загальні збори учасників не можуть приймати рішення про виплату дивідендів чи за яких дивіденди не можуть виплачуватися.

Законом України «Про акціонерні товариства» в ст. 31 також передбачено випадки, у разі настання яких акціонерне товариство не має права приймати рішення про виплату дивідендів та здійснювати їх виплату.

Нині в Україні низка суб'єктів господарювання вже оголосила про виплату дивідендів за підсумками року. Так, про виплату дивідендів в розмірі 556,7млн грн. за результати багаторічної діяльності з управління корпорацією Roshen повідомив Rothschild Trust (Schweiz) [8]. Рішенням загальних зборів акціонерів ПрАТ «ХК «Київміськбуд» було визначено спрямувати на виплату дивідендів рекордний за останні роки відсоток – 40% від чистого прибутку компанії. У гривневому еквіваленті сума становить майже 28,5 млн. [9].

У той же час у зв'язку з тим, що загальні збори акціонерів ПАТ «Укрнафта» не прийняли рішення про нарахування дивідендів до 01.05.2018 р. частина прибутку відповідно до Закону України «Про управління об'єктами державної власності» має бути перерахована до Державного бюджету до 01.07.2018 р. Дивіденди вирішено не нараховувати у зв'язку із наявністю значної заборгованості ПАТ з податків і зборів. Решту чистого прибутку акціонери вирішили спрямувати на погашення заборгованості товариства з податків і зборів [10].

Враховуючи вищенаведене, можна стверджувати, що на формування дивідендної політики впливають зовнішні та внутрішні фактори. До зовнішніх факторів належать: правові обмеження і податкова система, загальноекономічна та політична ситуація в країні, перспектива привабливих інвестиційних проектів, загроза втрати контролю над управлінням компанії, стан кон'юнктури ринку. Основними внутрішніми факторами, що впливають на пропорції розподілу чистого прибутку, є: вид товариства та внутрішній контроль над його управлінням, склад і структура зареєстрованого капіталу товариства, рівень підприємницького ризику, етап життєвого циклу товариства тощо [11].

Крім того, в Україні виплата дивідендів товариствами залежить не лише від встановленої дивідендної політики, а й від бажання власників виплачувати дивіденди. Більшість з них ухиляється виплачувати дивіденди, аргументуючи це реінвестуванням всього прибутку в подальший розвиток підприємства. Проте вихід на міжнародні ринки, зростання конкуренції між суб'єктами господарювання, удосконалення законодавства вимагають перегляду питання нарахування та виплати дивідендів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Теоретичні підходи до розуміння поняття «дивідендна політика» як фактор управління власним капіталом. URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2017/5/124.pdf> (дата звернення: 12.09.2018).

2. Вінник О. М. Науково-практичний коментар до Закону України «Про акціонерні товариства». К., Юрінком Інтер. 2009. 312 с.

3. Цікало В. Здійснення і захист права акціонерів на отримання дивідендів: порівняльно-правовий аспект. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/download/5128/5154> (дата звернення: 12.09.2018).
4. Кібенко О. Р. Європейське корпоративне право на етапі фундаментальної реформи: перспективи використання європейського законодавчого досвіду у правовому полі України. Серія: «Юридичний радник». Харків: Страйд, 2005. 432 с.
5. Коссак В. М. Проблеми захисту майнового права міноритарних акціонерів на отримання дивіденду // Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (23–24 вересня 2011 р.). Івано-Франківськ, 2012. С. 78.
6. Гурєєв В. А. Проблеми захисту прав і інтересів акціонерів у Російській Федерації. М.: Волтерс Клувер, 2007. 208 с.
7. Суд визнав порядок виплати дивідендів акціонерам «Укрнафта» незаконним. URL: https://zib.com._rotyadok_viplati_dividendiv_akcioneram_ukrnafta_n.html (дата звернення: 12.09.2018).
8. Порошенко впервые за 3 года получил дивиденды от Rothschild Trust URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/12/27/7202399> (дата звернення: 12.09.2018).
9. «Київміськбуд» розпочинає виплату дивідендів. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1739069-kiyivmiskbud-rozpochinae-viplatu-dividendiv-1> (дата звернення: 12.09.2018).
10. Акціонери Укрнафти провели загальні збори: основні рішення. URL: <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/> (дата звернення: 12.09.2018).
11. Аналітичне підґрунтя формування дивідендної політики URL: https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/viewFile/320/pdf_170 (дата звернення: 12.09.2018).

Chernenko O. Payment of dividends in Ukraine: factors of influence

The article is devoted to the study of issues related to the implementation of the right to receive dividends.

Keywords: dividend, shareholders, joint stock company, shares, net income.